

Kvinder, som lever på den åbne stofscene, ser seksuelle overgreb som en selvfølge i deres liv

Kvinder på den åbne stofscene i København oplever vold og overgreb, hvilke de ser som selvforskyldte på grund af deres livsstil og adfærd. Selvom de er klar over, at de lever et særligt udsat liv, betragter de det som deres eget ansvar og op til egen formåen, om de udsættes for overgreb eller ej.

AF METTE KRONBÆK, KAMILLA WINTHER OG LOTTE IWANOUE

Mette Kronbæk er cand.pæd.soc., ph.d. og lektor på Københavns Professionshøjskole

Kamilla Winther er socialfaglig koordinator ved Reden, København

Lotte Iwanou er socialrådgiver ved Reden, København

STOF NR. 4 / EFTERÅR 2022

Kvinder, der lever i området, der kendes som den åbne stofscene på Vesterbro i København, lever under strukturelle forhold, der medfører sociale, fysiske og psykiske belastninger. Disse belastninger er særligt forbundet med at være stofbrugende kvinde i dette miljø. De belastende strukturelle forhold kommer bl.a. til udtryk i dels måden, som de sociale tilbud på den åbne stofscene er organiseret på, hvilket har betydning for, hvor kvinder tør færdes og opholde sig. Og dels viser de belastende strukturer sig i de kønsnormer, som kommer til udtryk i de forventninger, omgivelserne har til, hvordan kvinder bør opføre sig, og den deraf følgende stigmatisering af kvinder, som ikke efterlever disse kønsforventninger.

Kvinderne og omgivelserne ser kvinderne som ansvarlige

Den åbne stofscene er et særligt sted, hvor stofindtagelse og stofhandel foregår synligt. Stofscenen adskiller sig fra byens andre dele, ved at problematikker som stoftrang, pengemangel, hjemløshed samt vold er fremtrædende elementer af hverdagslivet. Samtidig er den åbne stofscene kendetegnet ved, at hovedparten af stofbrugerne er mænd. Åbne stofscener udgør et særlig risikofyldt miljø for kvinder, som i høj grad oplever fysiske og psykiske overgreb (1).

Den åbne stofscene på Vesterbro er et sted, brugerne oplever som præget af fravær af regulerende samfundsinstitutioner som fx politi. Dette fravær betyder, at konflikter ofte løses ved hjælp af vold. På stofscenen udspiller der sig således ofte voldelige episoder, og vold er en central faktor for etableringen og fastholdelsen af social orden. Kvindernes liv foregår dermed i et miljø, hvor vold er hyppig og en normaliseret del af hverdagen. Volden er dermed et vilkår, som den enkelte kvinde skal håndtere.

Den fysiske vold mod kvinderne rummer også symbolsk vold. Dette sker, fordi kvinderne overtager omgivelsernes vurdering af dem. Kvindernes selvbeprejelser afspejler det omgivende samfunds kønsnormer for, hvordan en 'ordentlig' kvinde bør være. Ifølge den britiske sociolog Beverly Skeggs (2) indebærer kønsnormerne, at en ordentlig kvinde ikke giver sig i kast med at sælge sex eller løber "unødige" risici. At kvinderne internaliserer omgivelsernes syn på dem selv, medfører, at de betragter den vold, de udsættes for, som selvforskyldt og naturlig. Betragtninger om, at kvinderne selv er an-

svarlige for den vold og de overgreb, de udsættes for, går igen i en undersøgelse lavet som et samarbejde mellem Kompetencecenter for Dobbelt diagnoser (Region Hovedstaden), Center for Rusmiddelforskning (Aarhus Universitet) og Københavns Professionshøjskole. Undersøgelsen har fokus på hverdagsliv for udsatte stofbrugere i København, og her har vi bl.a. interviewet kvinder på den åbne stofscene. I interviewene italesætter kvinderne deres egen manglende opmærksomhed på risici som en afgørende faktor i forhold til at blive udsat for overgreb. Et eksempel på dette er, når en kvinde har en tæt relation til sin pusher, som samtidig udsætter hende for overgreb. Kvinderne er ofte afhængige af denne relation og er derfor nødt til at holde sig på god fod med pusheren, selvom det kan medføre, at de må underkaste sig pusherens dårlige behandling af dem. To af denne artikels forfattere arbejder på Reden (rådgivnings- og værested for udsatte kvinder) og hører kvinder fortælle om vold og overgreb fra deres pushere. Men oftest undlader kvinderne at fortælle om disse oplevelser til nogen, da de vurderer, at tavshed er den sikreste måde at undgå flere overgreb. Kvinderne lever med en blanding af frygt og skyldfølelse i forhold til disse overgreb, og tavsheden sikrer dem mod negativ respons fra omgivelserne.

At kvinderne på den åbne stofscene oplever fravær af regulerende samfundsinstitutioner, der skulle beskytte dem mod overgreb, gør, at kvinderne selv forsøger at håndtere de risici, de oplever. Her er en overlevelsesstrategi at finde sig i nærmest alt fra sin pusher for ikke at risikere at eskalere en konfliktsituation og dermed udsætte sig for værre overgreb. Denne overlevelsesstrategi har dog den slagside, at udenforstående kan komme til at se disse overgreb mod kvinderne som selvforskyldte, fordi kvinderne hverken siger fra eller holder sig væk fra personen.

Hjemløshed gør kvinderne ekstra udsatte

Selvom den åbne stofscene rummer mange risici for kvinderne, kommer kvinderne der alligevel. Det gør de for at få adgang til stoffer, tjene penge, socialisere med andre mennesker og benytte lavtærskeltilbud, fx herberg og væresteder, i området. Et af de afgørende strukturelle forhold, der gør kvindernes liv særligt risikofyldt, er hjemløshed. Hovedparten af kvinderne på den åbne stofscene er hjemløse og overnatter enten på Mændenes Hjem eller Reden. Hjemløsheden er en afgørende faktor, der gør kvinderne ekstra

udsatte for overgreb. Hjemløshed er en strukturel problematik, som består af begrænsede muligheder for at få bolig eller at få plads på et herberg. Kvinderne må derfor dagligt finde et sted at sove for natten, og de oplever, at det er for farligt for dem at sove på gaden, så det er ikke en mulighed. De sover ofte på Reden, men de kan i perioder fx være i konflikt med andre kvinder, der kommer på Reden, og som følge deraf kan de se sig nødsaget til at finde et andet sted at sove. En kvinde fortæller, at mænd tilbyder hende overnatningsmuligheder, men at hun oplever, at de fleste mænd er ude på at udnytte hende til seksuelt samvær. Hun fortæller, at hun nogle gange tager med hjem til mændene, hvor de tager stoffer og har sex. Hendes plan er, at hun kan få mulighed for at få nogle timers søvn i løbet af natten. Kvinden fortæller, at hun oplever det som farligt at tage med mænd hjem, men at hun ikke ser andre muligheder for at få sovet.

Kvinderne har forskellige overlevelsesstrategier

Kvinderne har forskellige strategier til at håndtere de risici, de oplever på stofscenen. Nogle kvinder fortæller, at de forsøger at sikre sig selv mod overgreb ved så vidt muligt at holde sig væk fra stofscenen på Vesterbro. En ældre stofbrugende kvinde fortæller, at hun altid har fokus på sin sikkerhed og derfor tænker over, hvor hun går og opholder sig på Vesterbro. Kvinden håndterer risici på stofscenen igennem sin måde at bevæge sig rundt på stofscenen på, hvor hun generelt undgår de steder, hun oplever, er særligt ubehagelige. En central del af denne overlevelsesstrategi er, at hun trækker sig tilbage til Reden, som er det eneste sted, hvor hun føler sig tryk.

Der er mange lavtærskeltilbud til stofbrugere på Vesterbro, fx spisestedet Cafe Dugnad eller stofindtagelsesrummet H17, hvor det er muligt at tage stoffer under sundhedsmæssigt forsvarlige forhold. **Men kvinderne på stofscenen fortæller, at de er bange for at komme på de kønsneutrale lavtærskeltilbud, fordi de oplever, at de ikke kan undgå de dominerende stærke stofbrugere. For at klare sig på Vesterbros stofscene er det nemlig vigtigt at have "gadekapital" i form af voldsparathed og fysisk dominans (3).** Personalet på Reden oplever, at det især er kvinder, der pga. fx alder eller størrelse er blandt de fysisk svageste stofbrugere, fordi de ikke har gadekapital nok til at kunne stå imod de fysisk stærkere stofbrugere.

Reden. Foto: Tine Møller Andersen

Kvinderne, der benytter H17 for at indtage stoffer, beskriver, at både turen over til stofindtagelsesrummet og opholdet på H17 sammen med andre fysisk stærkere personer er meget risikabelt. Kvinderne har fx oplevet at få stjålet deres stof. Andre har oplevet at blive snydt, når de køber stoffer, og derefter truet, hvis de klager over det stof, de har fået. Og ikke mindst oplever de, at der tit er nogle blandt de andre stofbrugere på H17, som mener, de skylder dem penge. Kvinderne føler derfor, at de ofte må ty til andre steder for at tage deres stoffer – steder, som er mindre hygiejniske og ikke er overvåget af sundhedspersonale.

Fattigdom driver kvinderne ud i prostitution

Hovedparten af kvinderne på den åbne stofscene mangler penge til stoffer, og de skaffer derfor penge gennem gadeprostitution. Kvinderne forsøger også at lave penge på andre måder, men prostitutionen er ofte primære indtægtskilder. Prostitutionen kan dog være yderst farlig, idet kvinder involveret i prostitution på gaden ofte oplever både vold og voldtægter (4, 5). Kvinderne beskriver, at de oplever, at både deres psykiske og fysiske helbred generelt er truet, når de er aktive i prostitution.

En måde, kvinderne benytter til at få prostitutionskunder, er at lave aftaler via nettet. Dette betyder, at kvinderne ikke har mulighed for at se kunden an, inden de mødes. At se kunden an er normalt en risikohåndteringsstrategi, som kvinderne benytter for at mindske risikoen for overgreb. Et eksempel er en kvinde, som laver en aftale med en mand over nettet, om at de skal mødes, tage nogle stoffer sammen og "hygge sig". Da kvinden

Empowerment for kvindelige stofmisbrugere.

1. Hvad kan vi gøre for at beskytte og styrke de kvindelige stofmisbrugere.
2. Hvordan kan vi på en nonprofit måde hjælpe dem igennem livet på gaden.
3. Mændenes Hjemts Natsovepladser burde udvides, så der er plads til de kvinder der ønsker at sove. Hunde skal være tilladt i Natsoveplads.
4. Reden og Mændenes bør samarbejde, så de i fællesskab kan stå sammen om kvinders sikkerhed.

Sikkerhed, tryghed og beskyttelse – tænk på kvindens rygte og fremtid!

Conniey

Talskvinde for kvindelige brugere.

Opslag på stofindtagelsesrummet H17

kommer til det aftalte sted, viser det sig, at der ikke er én mand, men tre mænd til stede. Kvinden føler sig presset og bliver bange. For ikke at eskalere situationen forsøger hun at håndtere situationen ved at sige ja til at tage penge for sex med alle tre, så hun undgår en voldtægt. På den måde tænker hun, at hun kan kontrollere situationen en lille smule. Men hendes strategi løser ikke den problematiske situation, hun står i, da mændene er grænseoverskridende og voldsomme mod hende. Hun er bange og siger derfor ikke fra, men prøver at tilpasse sig situationen. Da hun ser en mulighed for at komme væk, flygter hun. Efterfølgende står hun tilbage med en følelse af, at episoden var selvforskyldt, fordi hun selv havde bragt sig i situationen. Hun skulle aldrig være gået hjem til manden. Hun skulle aldrig have taget imod pengene, og hun skulle have sagt fra i situationen. Kvinden bebrejder sig selv, at hun indgik aftalen uden at være sikker på omstændighederne. Hun ser derfor sig selv som ansvarlig for de overgreb, hun blev udsat for. Efterfølgende fortæller hun personalet på Reden om episoden, og gennem samtaler får kvinden syn for, at det faktisk var et overgreb, hun var udsat for, og hun anmelder efterfølgende overgrebet.

En anden kvinde, som er blevet interviewet til forskningsprojektet, går udelukkende på gaden i dagtimerne og sælger sex for at tjene penge til kokain. Hun fortæller, at hun er god til at risikovurdere og altid har sin egen sikkerhed som første prioritet. Derfor hopper hun ikke bare ind i den første bil, der stopper. Hun er i stedet opmærksom på, om potentielle kunder virker søde

og rare. Denne strategi, fortæller kvinden, har gjort, at hun aldrig har oplevet hverken vold eller voldtægt, selvom hun har arbejdet som gadeprostitueret i omkring 30 år. Kvindens fortælling underbygger den individualiserede forståelse af risikoen i miljøet, hvor de kvinder, som ikke "passer ordentligt på sig selv", oplever voldtægt eller vold (1). Beretningen underbygger fortællingen om, at den enkelte kvindes adfærd er årsag til overgreb, og der ses bort fra strukturelle forklaringer som kønsnormer og de særlige risici, som findes i stofmiljøet for kvinder.

Fagpersoner skal hjælpe kvinderne til slippe selvbebrejdelserne

Selvom kvinderne lever i en marginaliseret position under nogle strukturelle forhold, der gør deres liv meget risikofyldt, beskriver de volden og overgrebene, de bliver udsat for, som resultat af egen livsstil og adfærd. Dette medfører, at kvinderne ser deres egen adfærd som et personligt valg og ikke som skabt af deres svære socioøkonomiske og personlige forhold på den åbne stofscene.

De påtager sig ansvaret og ser deres egne evner til at håndtere risici som afgørende for, om de udsættes for vold eller overgreb. Dermed ser de det som op til dem selv at kompensere for de problematiske og strukturelle forhold, de lever under.

Det er derfor vigtigt, at fagpersoner såsom socialarbejdere, politi og myndigheder generelt møder kvinderne med en forståelse for, at det ikke er kvindernes eget ansvar, når de bliver udsat for overgreb. Heller ikke selvom de går med en mand hjem eller sætter sig ind i en bil eller opsøger deres pusher.

Det er vigtigt, at overgrebene, kvinderne udsættes for, ikke betragtes som kvindernes eget ansvar eller skyld. Overgrebene må ses som en konsekvens af kvindernes svære livsvilkår og de betingelser, de lever under, både i forhold til at få stoffer og midler hertil såvel som at sikre sig adgang til sikre rammer.

Denne artikel er baseret på Kamilla Winther og Lotte Iwanouws erfaringer fra deres daglige arbejde på Reden i København samt på kvalitative interviews med 16 kvinder, som lever på den åbne stofscene i København. De kvalitative interviews er indsamlet som en del af et større forskningsprojekt, 'Hverdagsliv for udsatte stofbrugere', som er foretaget i samarbejde mellem Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet (lektor Esben Houborg, adjunkt Louise Christensen og ph.d.-studerende Siri Mørch Pedersen), Københavns Professionshøjskole (lektor Nanna Kappel, lektor Mette Kronbæk og lektor Kristian R. Fahnøe) og Kompetencecenter for Dobbeldiagnoser, Region Hovedstadens Psykiatri (leder og seniorforsker Katrine Schepelern Johansen, som også er lektor ved Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet). Projektet er støttet af VELUX FONDEN.

Hvis du ønsker at læse mere om kvindernes liv på den åbne stofscene, har Mette Kronbæk sammen med Nanna Kappel, Kristian R. Fahnøe, Esben Houborg og Katrine S. Johansen netop udgivet et kapitel om "Kvinder, køn og vold" i en antologi i serien 'Samfund og rusmidler'. Antologien hedder 'Byen og Rusmidlerne' og er udgivet på Aarhus Universitetsforlag.

På www.rusmiddelforskning.dk (under 'Forskningsprojekter' → 'Hverdagsmiljø for udsatte stofbrugere') kan du læse mere om projektet og gratis downloade en gratis bog med nogle af resultaterne.

Referencer:

- (1) Bless, R., Korf, D. J., & Freeman, M. (1995). Open drug scenes: A cross-national comparison of concepts and urban strategies. *European Addiction Research*, 1(3), 128-138.
- (2) Skeggs, B. (1997). *Formations of Class and Gender: Becoming Respectable*. London. Sage
- (3) Sandberg, S og Pedersen, W (2006) *Gatekapital*. UNIVERSITETSFORLAGET. Oslo.
- (4) Kronbæk, M.; Kappel, N.; Fahnøe, K. R.; Houborg, E. & Johansen, K. S. (2022) *Kvinder, køn og vold*. Artikel i antologi: *Byen og Rusmidlerne*, Aarhus Universitetsforlag.
- (5) Shepp, V; O'Callaghan, E; Kirkner, A; Lorenz, K & Ullman, S (2020). Sexual Assault Survivors Who Exchange Sex: Identity, Stigma, and Informal Responses From Support Providers. *Journal of Women and Social Work* 2020, Vol. 35(1) 105-128